

Таким чином, реалізація запропонованого методичного підходу дає змогу визначити як загальний рівень реалізації конкурентного потенціалу, так і рівень реалізації кожної її локальної складової, що створює інформаційне підґрунтя для формування дієвої конкурентної стратегії підприємства ресторанного господарства.

Висновки. Отримані результати поглиблюють і розвивають сучасні підходи до оцінювання конкурентного потенціалу підприємств ресторанного господарства. Запропонована система показників оцінки рівня конкурентного потенціалу враховує галузеву специфіку підприємств ресторанного господарства,

що дає можливість комплексно оцінити стан і визначити рівень реалізації кожної локальної складової конкурентного потенціалу (фінансового, маркетингового, техніко-технологічного, інноваційного, виробничого та організаційного). Результати дослідження можуть бути рекомендовані для визначення резервів оптимізації конкурентного потенціалу підприємств ресторанного господарства. У перспективі планується врахування отриманих оцінок рівня конкурентного потенціалу під час обґрунтування оптимального типу конкурентної стратегії підприємства ресторанного господарства.

Список використаних джерел:

1. Аренков И.А., Салихова Я.Ю., Гаврилова М.А. Конкурентный потенциал предприятия: модель и стратегии развития. Проблемы современной экономики. 2011. № 4 (40). URL: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3801>.
2. Бакунов О.О., Смирнов Є.М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю торговельного підприємства: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. 208 с.
3. Кирчата І.М., Поясник Г.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі: монографія. Харків: вид-во ХНАДУ, 2009. 160 с.
4. Гросул В.А., Афанасьєва М.В., Янчев А.В. Управління конкурентним потенціалом підприємств роздрібною торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2016. 244 с.
5. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / пер. с англ. Р.Г. Вачнадзе. Москва: Радио и связь, 1993. 314 с.
6. Саати Т, Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем / пер. с англ. Москва: Радио и связь, 1991. 224 с.
7. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства. Москва: Знание, 1991. 64 с.
8. Соломон М.Р. Поведение потребителя. Искусство и наука побеждать на рынке. Санкт-Петербург: ДиаСофтЮП, 2003. 784 с.

УДК 005.21;339.564;338.431

Клименко Л.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,

Уманський національний університет садівництва

Альошкіна Л.П.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,

Уманський національний університет садівництва

Пітель Н.Я.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,

Уманський національний університет садівництва

СТРАТЕГІЯ МІНІМІЗАЦІЇ ДЕСТАБІЛІЗУЮЧОГО ВПЛИВУ ЕКСПОРТНИХ ЗАГРОЗ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

Клименко Л.В., Альошкіна Л.П., Пітель Н.Я. Стратегія мінімізації дестабілізуючого впливу експортних загроз на господарську діяльність вітчизняних аграрних формувань. У статті розглянуто наукові підходи до трактування поняття «загроза», запропоновано авторське бачення цієї проблематики. Ідентифіковано важливість глобальних загроз, запропоновано систематизацію сучасних експортних загроз. Проаналізовано сучасні тенденції функціонування вітчизняних виробників видів аграрної продукції, орієнтованих на експорт, під впливом посилення зовнішньоекономічних чинників, асиметрії зовнішньоекономічних зв'язків та внутрішніх закономірностей економічного зростання. Визначено компоненти регуляторної системи України у протидії глобальним дисбалансам. Розроблено стратегію мінімізації впливу експортних загроз на діяльність вітчизняних аграрних формувань, яка передбачає регулювання економіки відповідно до вимог міжнародного економічного середовища.

Ключові слова: експортні загрози, зовнішньоторговельний обіг, управління експортом, аграрні формування, стратегія, міжнародна економіка, регуляторна система України.

Клименко Л.В., Алешкина Л.П., Питель Н.Я. Стратегия минимизации дестабилизирующего влияния экспортных угроз на хозяйственную деятельность отечественных аграрных формирований. В статье рассмотрены научные подходы к трактовке понятия «угроза», предложено авторское видение этой проблематики. Идентифицирована важность глобальных угроз, предложена систематизация современных экспортных угроз. Проанализированы современные тенденции функционирования отечественных производителей видов аграрной продукции, ориентированных на экспорт, под воздействием усиления внешнеэкономических факторов, асимметрии внешнеэкономических связей и внутренних закономерностей экономического роста. Определены компоненты регуляторной системы Украины в противодействии глобальным дисбалансам. Разработана стратегия минимизации влияния экспортных угроз на деятельность отечественных аграрных формирований, которая предусматривает регулирование экономики в соответствии с требованиями международной экономической среды.

Ключевые слова: экспортные угрозы, внешнеторговый оборот, управление экспортом, аграрные формирования, стратегия, международная экономика, регуляторная система Украины.

Klymenko L.V., Alyoshkina L.P., Pitel' N.Ya. Strategy of minimizing the destabilizing influence of export threats on the economic activity of domestic agrarian organizations. The article deals with scientific approaches to the interpretation of the concept of "threat" and proposes the authors' vision of the given problem. The importance of global threats is shown and systematization of modern export threats is proposed. Under the influence of strengthening foreign economic factors, asymmetry of foreign economic relations and internal laws of economic growth, modern tendencies of functioning domestic manufacturers of export-oriented types of agrarian products are analyzed. The components of the regulatory system of Ukraine in counteracting global imbalances are determined. The strategy for minimizing the destabilizing effect of export threats on the activities of domestic agrarian organizations is developed. It provides the economy regulation in accordance with the requirements of the international economic environment.

Key words: export threats, foreign trade turnover, export management, agrarian formation, strategy, international economy, regulatory system of Ukraine.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтеграційних процесів діяльність суб'єкта господарювання як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках сповнена ризиків, загроз та дестабілізуючих факторів. Серед загроз господарській діяльності вітчизняних підприємств у міжнародному економічному середовищі відзначають недосконалість правової спрямованості; наявність певних відмінностей між комерційною, підприємницькою, інвестиційною, банківською системами національного та міжнародного рівнів; асиметрію зовнішньоекономічних зв'язків сучасної України; жорстку конкуренцію; протидію новим учасникам ринку; мінливість кон'юнктури тощо. Прагнення та пошук вітчизняними підприємцями стратегії мінімізації дестабілізуючого впливу на їх діяльність є характерними та актуальними завданнями будь-якого господарюючого суб'єкта. Звичайно, економічні наукові дослідження сповнені методів та стратегій вирішення поставлених проблем, однак сучасні глобальні та мінливі умови господарювання вимагають нових принципів та стратегій мінімізації дестабілізуючого впливу експортних загроз для аграрних формувань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На теоретичному рівні та на рівні практичної реалізації особливості визначення, систематизації глобальних загроз, їх кількісної оцінки та управління ними є предметом дослідження багатьох науковців. Дослідженню глобальних загроз присвячені праці Н.В. Белікової [1], М.О. Кизима, П.В. Пронози [9], Л.А. Яремко [30], Н.С. Різник [20], Н.А. Цікановської [33], А.В. Владимірова [4], Н.Р. Нижник [15], А.М. Єрмолаєва, І.П. Клименко [19] та багатьох інших вітчизняних авторів. Дослідженню питань мінімізації експортних загроз також приділено досить багато уваги сучасними науковцями. Однак

нині набуває масштабного характеру проблема готовності та адаптації аграрного сектору економіки України до реалізації глобальних тенденцій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування стратегії протидії глобальним дисбалансам та мінімізації негативного впливу експортних загроз на діяльність вітчизняних аграрних формувань. Відповідно до поставленої мети завданнями дослідження є ідентифікація сутності експортних загроз, оцінка їх впливу на аграрний сектор економіки України, розробка дієвих підходів та оптимальної стратегії мінімізації впливу глобальних загроз на діяльність вітчизняних підприємств, орієнтованих на експорт.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні підприємства здійснюють свою діяльність у мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища. Вихід підприємств аграрного сектору економіки України на світові ринки пов'язаний зі значними загрозами та небезпеками, які за останнє десятиліття набирають обертів.

По-різному вчені окреслюють співвідношення небезпеки та загрози. Низка науковців, досліджуючи поняття «небезпека» та «загроза», наголошує на тому, що небезпека – це можливість спричинення шкоди, а загроза – вже чинна небезпека [2, с. 94; 4; 20, с. 122; 21, с. 128; 33, с. 110].

Інші вчені (Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник, В.Т. Білоус) переконані, що небезпека є результатом негативного впливу загроз. Тому загрози ототожнюють із сукупністю деструктивних, дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, які впливають на об'єкт дослідження [15, с. 11].

Отже, на нашу думку, загроза – це визнана форма небезпеки, яка на основі певних умов і факторів у короткотерміновий період може дестабілізувати інтереси громадян, суспільства, держави.

Щорічно у світі з'являються нові загрози, нові виклики економіці, бізнесу, що потребують безупинного процесу адаптації до сучасних реалій міжнародного економічного середовища, пошуку можливостей та шляхів їх подолання.

Згідно з науковими трактуваннями Н.А. Цікановської, загрози можна розподілити на чотири групи, а саме політичні, економічні, правові та демографічні [33].

Різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, критична зовнішня залежність національної економіки, діючі конфлікти на кордонах країни обумовлюють уразливість України, послаблюють її роль у міжнародному середовищі та виштовхують на периферію світової політики. Результатом ситуації, що сформувалась під тиском як економічних, так і неекономічних чинників, стало критичне зростання рівня загрози економічній безпеці України [25].

О.Ю. Тарасенко, Є.В. Невмержицький основні загрози економічній безпеці розподілили на дві групи, а саме внутрішні та зовнішні [14; 18; 22, с. 184]. Серед зовнішніх загроз виділено нестабільність національної валюти; скорочення іноземних інвестицій; великий зовнішній борг; залежність держави від стабільності постачання енергоносіїв [22, с. 184].

Основними внутрішніми загрозами є неефективне державне регулювання економіки; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції; корупція; невисокий рівень життя більшої частини населення; витік капіталу за кордон; незначна частка інноваційної продукції; недосконалі механізми та недостатньо дієві важелі державного регулювання товарних та фінансових ринків, а також зовнішньоекономічної діяльності в Україні [5, с. 27; 22, с. 184; 24].

Важливим детермінантом розвитку сучасної міжнародної економіки є обсяг зовнішньоторговельного обігу. З огляду на різноманітність глобальних загроз та їх масштаби впливу на економіку України вітчизняними науковцями сформовано дві групи загроз, а саме загрози, пов'язані з експортом продукції, та загрози, пов'язані з імпортом продукції [30, с. 77].

Експортні загрози для вітчизняних товаровиробників аграрної продукції обумовлені низькою товарною та географічною диверсифікованістю українського експорту, неузгодженістю умов кредитування, високими ризиками ресурсних втрат під час реалізації продукції за кордон, низькою конкурентоспроможністю вітчизняної продукції, недостатнім розвитком системи сертифікації та управління якістю, відсутністю дієвої системи державної підтримки експортерів [10, с. 77].

В міжнародному середовищі експорт виступає важливим чинником економічного зростання, а вітчизняне

виробництво все більше набуває експортоорієнтованого характеру. Щорічно зростає світовий експорт товарів, значно випереджаючи зростання ВВП країн світу. Згідно зі статистичними даними обсяг експорту товарів та послуг України у 2017 р. становив 52 329,6 млн. дол. США, що на 16% більше, ніж попереднього року [7]. А зовнішньоторговельний обіг аграрної та харчової продукції склав 22,6 млрд. дол. США. Загалом доходи експорту становили близько 60% загальних надходжень в іноземній валюті [6].

З огляду на вагомі вигоди від розвитку експортної діяльності не можна забувати про наявність значних загроз як для країни загалом, так і для аграрного сектору економіки зокрема (рис. 1).

Найбільш загрозливою для вітчизняної аграрної економіки є експортна залежність. Адже в міжнародній економіці простежується закономірність: чим менше економічний потенціал країни, тим більше залежність від експорту [30, с. 77]. Для України з її ресурсним аграрним потенціалом і статусом торговельної держави прийнятною та безпечною є експортна квота у 25–30%. Проте, аналізуючи структуру ВВП України за кінцевим використанням у 2017 р., відзначаємо, що співвідношення експорту становить 47,9% [3]. Саме висока експортна залежність робить економіку України, зокрема аграрний сектор, надзвичайно вразливою до можливих зовнішніх змін.

Іншою зовнішньоторговельною загрозою функціонування аграрних формувачів України є нерациональна структура експорту. У товарній структурі українського експорту найбільш вагомими у 2017 р. були такі групи товарів, як недорогоцінні метали та вироби з них (23,9%); продукція рослинного походження (21,3%); жири та олія тваринного або рослинного походження (10,6%); машини, обладнання та механізми (9,9%); мінеральні продукти (9,1%) [7]. Це свідчить про перевагу сировинної бази над готовими виробами, що на сучасному етапі міжнародного розвитку є негативним фактором економічного зростання України. На нерациональність структури експорту останніми роками вплинула ескалация військового конфлікту на сході країни, що призвело до значного руйнування та пошкодження промислових об'єктів та інфраструктури; скорочення промислового виробництва та зниження науково-технічного потенціалу; втрати важливих ринків збуту.

Динаміка експорту продукції аграрного сектору економіки України загалом та за окремими товарними групами свідчить про поступове нарощування експортного потенціалу аграрної сфери економіки (рис. 2).

У 2017 р. номенклатура товарного експорту вітчизняної аграрної продукції становила 43,8% у

Рис. 1. Систематизація експортних загроз

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

загальному експорту продукції [23]. Загалом експорт сировини та товарів з низькою доданою вартістю з України в 4–10 разів перевищує аналогічні показники Чехії, Угорщини та Польщі. За такої структури експорту цілком реальною стає небезпека втрат, яка зумовлена зниженням цін на сировинні продукти. Тому навіть зростання фізичних обсягів експорту не поліпшує, а навіть погіршує фінансову ситуацію вітчизняних експортерів [10].

У наукових працях зарубіжних вчених зустрічається поняття «розорявального зростання» експортної діяльності, яка може мати «руйнівні» наслідки за визначених умов: економічне зростання має експорторієнтований характер; зовнішній попит на експортовані товари є нееластичним за ціною; обсяги експорту є досить великими, а зниження цін перебивається збільшенням обсягів поставок. Існує й інша небезпека для експортерів, пов'язана з погіршенням світової економічної кон'юнктури [12, с. 97].

Загроза деіндустріалізації території є наступним негативним наслідком структурного деформування експорту. На жаль, Україна представлена на світовому ринку головним чином сировинними товарами або товарами з низьким ступенем переробки. У 2017 р. майже 70% експорту товарів (25,3 млрд. дол. США) складають продукція АПК, металургійної та хімічної галузей промисловості, мінеральні продукти, деревина, сировина для легкої промисловості [23]. На продукцію переробної промисловості у 2017 р. припадало близько 15%. Зокрема, на високотехнологічну продукцію (авіаційну, суднобудівну, продукцію військового призначення) припадало лише 1,4%, тоді як у 2005 р. її показник становив близько 5% [8, с. 24; 30, с. 78].

Вагомим дестабілізуючим чинником у цій ситуації є ескалація військових дій на сході України. На окупованих територіях залишилися значні потужності металургійної промисловості, підприємства з виробництва інвестиційної машинобудівної продукції, а саме машин та обладнання для металургійної та хімічної промисловості, гірничошахтного обладнання, локомотивів та залізничних вагонів, транспортного обладнання та механізмів, які зберігали експортну орієнтацію. Втрачені підприємства хімічної промисловості, які спеціалізувались на виробництві стратегічної продукції українського експорту, а саме аміаку та мінеральних добрив [29, с. 1]. Також через ліквідацію можливості співробітництва у військово-технічній сфері з Росією зазнала втрат аерокосмічна галузь України [19, с. 27].

Отже, в Україні сформувалась малоперспективна модель міжнародної спеціалізації економіки, яка може забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішньому ринку значною мірою за рахунок переваг у вартості природних ресурсів і робочої сили, а не технологічних переваг [27, с. 57].

Однак Клаус Шваб у книзі «Четверта промислова революція» [31] зазначає, що головним трендом на майбутні 30 років стануть нові технології штучного

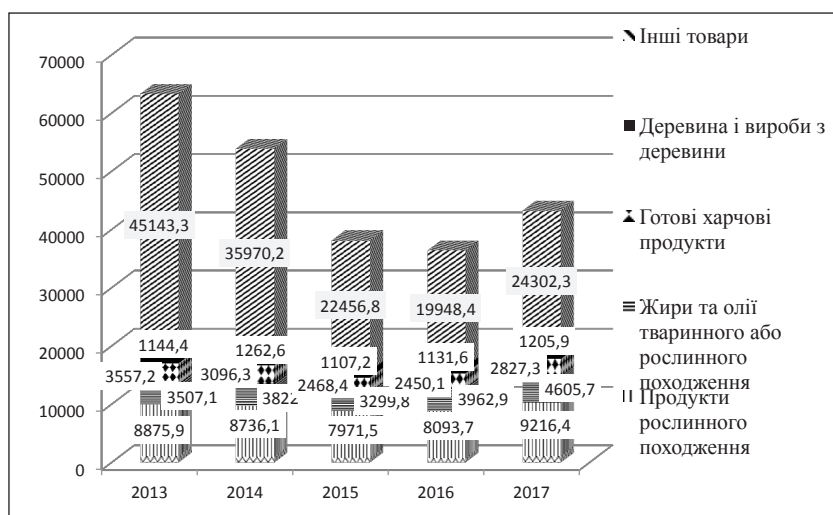

Рис. 2. Динаміка експорту продукції аграрних формувань України, млн. дол. США

Джерело: побудовано авторами за даними джерел [3; 7]

інтелекту, Інтернету, робототехніки, автономних транспортних засобів, біотехнології тощо. Хвиля Четвертої промислової революції не омине й Україну, це передусім стосується інтернет-платформ, медіа, агентів роздрібної торгівлі і, звісно, великих аграрних компаній [25, с. 32].

Вагомою загрозою сучасної зовнішньоторговельної діяльності є нерациональна географія експорту. У 2010-х рр. Україна співпрацювала з 216 країнами світу, а основні експортні потоки спрямовувались до країн СНД (35,3%) та ЄС (26,9%) [27, с. 54]. Однак протягом останніх років потужним фактором географічної трансформації зовнішньої торгівлі України стали гібридна війна з Росією, пряма військова агресія в Криму і на Донбасі. Це спонукало вітчизняних підприємців до пошуку нових ринків збуту, альтернативних російському, а також джерел постачання певних товарів. Особливо гостро цю проблему відчули українські виробники молока, яловичини, свинини, овочів і фруктів [11, с. 49]. Отже, окремі географічні ринки для українського «критичного експорту» є досить локалізованими та вразливими.

Водночас виробничо-технологічні зв'язки з країнами ЄС сьогодні теж не набули достатнього розвитку, через що експорт України представлено переважно продукцією з низьким ступенем обробки. Тоді як з країн ЄС імпортується готова продукція переважно інвестиційного призначення з більш високою доданою вартістю. На зовнішню торгівлю товарами аграрного сектору економіки з країнами ЄС негативно впливають слабкий попит і падіння світових цін на сільськогосподарську продукцію, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів на європейських ринках, невідповідність українського законодавства у сфері технічного регулювання, санітарного та фітосанітарного регулювання нормам законодавства ЄС [26].

Загрозами для території України є нарощування екологічно шкідливого експорту. До цієї категорії можна віднести продукцію хімічної, металургійної промисловості, експлуатацію теплових електростанцій тощо. Саме вони в країнах, що розвиваються, чи країнах з перехідною економікою часто становлять експортний потенціал держави, який надалі формує

регіони несприятливого «геоекономічного статусу», тобто територій-носіїв екологічно брудного виробництва [27, с. 5; 30, с. 79].

Щодо українського експорту аграрної продукції, то він є незбалансованим та вразливим за усіма зазначеними загрозливими станами. Напрошується логічний висновок про надмірну залежність економіки країни та її регіонів від експорту, що наражає вітчизняних виробників на відчутні загрози та небезпеки.

Поряд з експортними загрозами розвитку зовнішньоторговельних операцій аграрних формувань України науковці виділяють також загрози регулювання експорту [5, с. 49]. Ці загрози виникають через недосконалість державного управління щодо співпраці з країнами ЄС та формування спільного ринку. Укладання Угоди про асоціацію з ЄС та її реалізація становлять основу активізації підприємницької співпраці. Однак реалізація заходів щодо імплементації європейських стандартів і норм має певні неузгодженості в українській практиці, адже відсутні механізми відкритого погодження процедурних документів (зокрема, технічних регламентів) зі спілками та асоціаціями підприємств; втілення міжнародних норм потребує розробки додаткових регуляторних актів [13].

Якщо глобальні загрози та світові тенденції розглядати як поштовх до системних зрушень національного характеру, то варто зазначити, що під час побудови експортної системи треба їх враховувати. Саме світовий досвід дасть змогу вітчизняним підприємствам вчасно підготуватися до системних нововведень експортної продукції, розробити механізми адаптації до нових видів експортних загроз, мінімізувати їх деструктивний вплив або використати «еру інформаційної економіки» задля формування експортного потенціалу [25, с. 38].

Значна технологічно обумовлена експортоорієнтованість української економіки спонукає до цілеспрямованої політики підтримки експортної активності українських підприємств аграрної сфери. Це визначає важливість розробки стратегічних рішень щодо просування експорту, запровадження податкових та митних інструментів, спрощення процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат ек-

портерів, активізації надання технічної та фінансової допомоги виробникам експортних товарів, розбудови механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів. Реалізація цих стратегічних рішень сприятиме активізації експортної діяльності та зростанню обсягів експорту, покращенню його структури за рахунок експорту готової продукції з високим рівнем доданої вартості, високотехнологічної продукції, освоєнню українськими виробниками нових ринків, зниженню витрат на здійснення збутової діяльності на зовнішніх ринках та вдосконаленню митних процедур і формальностей [16; 17, с. 57].

Узгодження торговельного балансу аграрної продукції в сучасних умовах також потребує активізації інформаційно-комунікаційної підтримки державою вітчизняних виробників. Такі дії можливо здійснити шляхом застосування ефективних технологій комерційної дипломатії задля захисту економічних інтересів вітчизняних експортерів; моніторингу стану та тенденцій у кон'юнктурі пріоритетних для вітчизняних експортерів ринків; інструментів протидії недобросовісної конкуренції щодо українських експортерів на зарубіжних ринках, консультативно-правової підтримки вітчизняних компаній в умовах ініціювання щодо них антидемпінгових досліджень; забезпечення прозорості механізмів боротьби з делегалізацією діяльності у сфері зовнішньої торгівлі; забезпечення інформаційно-методичної підтримки для виходу на зовнішні ринки підприємств малого та середнього бізнесу; налагодження ефективного функціонування системи експортного кредитування [13].

Висновки. Отже, проведене нами дослідження підтверджує, що стратегію мінімізації дестабілізуючого впливу експортних загроз слід формувати на основі фінансової підтримки, яка може надаватися з боку як держави, так і недержавних установ (надання кредитів, гарантій та пряме фінансування, до якого належать субсидії, гранти); інформаційної допомоги (консультації, проведення тренінгів, маркетингова оцінка нових ринків збуту товару, пошук партнерів, налагодження зв'язків з новими експортерами, вихід на нові ринки); державного забезпечення у сфері розвитку міжнародних економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Белікова Н.В. Глобальні проблеми людства в рамках системних реформ в Україні. Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты: материалы IV Международной научно-практической конференции (24–25 мая 2012 г.). URL: http://www.confcontact.com/2012_05_25/1_belikova.php.
2. Белов П.В. Вызовы национальной безопасности России в XX веке. Обозреватель. 2000. № 4 (123). С. 40–43.
3. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2017>.
4. Владимиров А.В. «Вызовы», «риски», «опасности», «угрозы», «кризисы», «катастрофы» и «крах» как важные категории политологии и теории войны. URL: http://www.kadet.ru/lichno/vlad_v/Ocenka_riskov.htm.
5. Власюк Т.О. Зовнішньоторговельні аспекти безпеки функціонування хімічного комплексу України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 4. С. 18–34.
6. Експорт української продукції АПК в 2017 році виріс на 16,3%. URL: <https://dt.ua/ECONOMICS/eksport-ukrayinskoji-produkciyi-apk-v-2017-roci-viris-na-16-3-267323.htm>.
7. Зовнішньоекономічна діяльність у 2017 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017>.
8. Кабінет Міністрів України. До парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». Інформаційно-аналітичні матеріали. Світовий досвід та вітчизняна практика забезпечення розвитку інноваційної діяльності. Економіст. 2009. № 6. С. 18–27.
9. Кизим М.О., Проноза П.В., Белікова Н.В. Аналіз глобальних проблем світового співтовариства та цілей тисячоліття. Проблеми економіки. 2010. № 4. С. 3–8.
10. Котиш О.М., Стрижак К.А. Аналіз світового досвіду сприяння експортній діяльності. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. С. 74–80.

11. Кулицький С.М. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 23. С. 49–59.
12. Линдерг П.Х. Экономика мирохозяйственных связей / пер. с англ.; общ. ред и предисл. О.В. Ивановой. Москва: Прогресс, 1992. 520 с.
13. Бережний Я.В., Кілієвич О.І., Ляпін Д.В., Медведкова Н.С. та ін. Механізми поліпшення підприємницького клімату в процесі реалізації економічних реформ в Україні. Київ: НІСД, 2013. С. 58–59.
14. Невмержицький Є.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. Київ: АПСВ, 2005. 415 с.
15. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. / за заг. ред. П.В. Мельника, Н.Р. Нижник. Ірпінь, 2000. 304 с.
16. Петрушевська В.В. Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності: закордонний досвід. Проблеми економіки. 2014. № 1. С. 31–36.
17. Покришка Д.С., Тищук Т.А. Динаміка зовнішньої торгівлі в Україні в умовах трансформації внутрішніх і зовнішніх чинників зростання. Міжнародна економіка та менеджмент. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 5–6 (82–83). С. 50–59.
18. Прямі інвестиції в Україні: війна і мир. URL: <http://dia.dp.gov.ua/pryami-inozemni-investicii-v-ukraini-vijna-i-mir>.
19. Єрмолаєв А.М., Клименко І.П., Таран С.М., Ємець В.І. Ризики та загрози розриву економічного співробітництва з Російською Федерацією. Київ: Ін-т стратег. досліджень «Нова Україна», 2014. С. 27.
20. Різник Н.С. Теоретичні засади формування системи діагностики економічної безпеки банку. Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства. Економічні науки. 2007. Вип. 66. С. 118–123.
21. Сергунин А.А. Международная безопасность: новые подходы и концепты. Политические исследования. 2005. № 6. С. 126–137.
22. Тарасенко О.Ю. Економічна безпека України: загрози та перспективи забезпечення. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2017. № 1 (40). С. 184–187.
23. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. URL: <https://www.google.com.ua>.
24. Тищук Т.А., Іванов О.В. Шляхи протидії прихованому відпливу капіталу з України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2012. 88 с.
25. Тулуб О.М. Глобальні виклики ХХІ століття: тенденції та ризики в умовах інформаційної економіки. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С. 31–38.
26. Туніцька Ю.М. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. 2 (3). С. 20–25.
27. Фильчак Р.М. Экологическая справедливость помогает справиться со многими проблемами на местном уровне. Государственное управление в переходных экономиках. 2004. Лето. С. 3–7.
28. Цікановська Н.А. Інтерпретація понять «виклик», «небезпека», «загроза» та «ризик» у теорії фінансової безпеки. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 110–114.
29. Щодо сучасного становища та заходів відбудови економік Донецької та Луганської областей: аналітична записка. Нац. ін-т стратег. досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1639>.
30. Яремко Л.А. Зовнішньоторговельні загрози регіонального розвитку. Вісник Львівської комерційної академії. 2011. Вип. 37. С. 76–81.
31. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. 2016. 198 p.